

geschiedenis

Anna van Saksen. De verstoten bruid van Willem van Oranje,
Femke Deen,
uitg. Atlas Contact, Amsterdam, 2018; ISBN 978 90 450 2472 1;
418 blz.; € 34,99.

Trotse Anna van Saksen snakte naar erkenning

tekst Betsy Biemond-Boer
beeld Jelmer de Haas

Het begon allemaal zo mooi tussen prins Willem van Oranje en Anna van Saksen: na een achtdaags huwelijksfeest in augustus 1561 in Leipzig werd het kersverse stel bij hun kasteel te Breda uitbundig welkom geheten door het volk.

Maar liefst 260 beschilderde zuilen waren langs de weg geplaatst, met duizenden sinaasappels aan slingers tussen de zuilen. Anna had in dit kasteel de rest van haar leven de scepter moeten zwaaien. Het liep echter heel anders, zoals historicus Femke Deen (1975) beschrijft in haar biografie "Anna van Saksen. De verstoten bruid van Willem van Oranje".

Hoe bent u ertoe gekomen om het leven van Anna van Saksen te beschrijven?

„Eigenlijk wilde ik een boek schrijven over de vier vrouwen van Willem van Oranje. Ik ben gepromoveerd op een proefschrift over de mediaorlog in Amsterdam tijdens de Opstand. Tijdens mijn onderzoek kwam ik Willem van Oranje heel vaak tegen. Hij is

Anna van Saksen, portret van Anthonis Mor van Dashorst (1516-1575) of van een navolger. beeld Wikimedia

een bijzonder fascinerende persoon. Verder heb ik meegewerkt aan het Digitaal Vrouwenlexicon van Els Kloek. Daarmee wordt aandacht gevraagd voor de vaak onderbelichte rol die vrouwen in de geschiedenis hebben gespeeld. Zo kwam ik uit bij de vrouwen van Willem van Oranje. Van Anna van Egmond, Willems eerste vrouw, waren weinig bronnen meer te vinden; haar testament is het enige door haar geschreven document dat we nog hebben. Toen kwam Anna van Saksen, zijn tweede vrouw, in beeld. Over haar was juist heel veel informatie beschikbaar, voldoende voor een afzonderlijk boek. Bovendien heeft zij lang geen aandacht in de geschiedschrijving gekregen en is het hoog tijd om het beeld van de overspelige, alcoholistische Anna bij te stellen.”

Correspondentie

Het grootste gedeelte van het boek bestaat uit de weergave en interpretatie van de correspondentie van en over Anna. Deen koos bewust voor een stijl tussen literaire fictie en een wetenschappelijke studie in: „Er zit veel onderzoek achter, in de noten verantwoord ik waarop ik mijn verhaal heb gebaseerd. Het is altijd lastig om gebeurtenissen uit het verleden te duiden, de tijd was zo anders. Anna's idee van het huwelijk bijvoorbeeld, waar ze hoge verwachtingen van had, vinden wij nu best normaal, net als de gedachte dat

zowel mannen als vrouwen geen buitenechtelijke affaires moeten aangaan. Juist op grond van de correspondentie van Anna en van mensen in haar omgeving kun je beter wegen wat men in die tijd normaal vond. Natuurlijk heb ik ook veel gebruikgemaakt van wetenschappelijk onderzoek naar de gewoonten in de vroegmoderne tijd. Om het verhaal boeiend te houden, heb ik die gegevens verweven in het verhaal en dit niet concreet in de tekst genoemd. Zo blijft het boek voor een breed publiek toegankelijk.”

Strengere regels

Anna's vader was de keurvorst van Saksen, Anna's grootvader van moederskant was de landgraaf van Hessen. Haar beide ouders overleden toen Anna nog jong was. Anna vond het moeilijk om zich te voegen naar de strenge

„Willem van Oranje was duidelijk geen goede echtgenoot voor Anna”

regels van haar oom en tante, de nieuwe keurvorst en keurvorstin van Saksen. Daarom begroette ze het huwelijksaanzoek van Willem van Oranje met enthousiasme. Willem was toen echter nog rooms-katholiek, waardoor niet al haar familieleden konden instemmen met de trouwplannen. Anna zelf wilde luthers blijven en Willem beloofde haar daarin niet te belemmeren.

Het huwelijk liep echter op een grote mislukking uit. Anna was ongelukkig in de Nederlanden en uitte dit steeds meer in het openbaar. In verband met de komst van de hertog van Alva naar de Nederlanden vluchtte het echtpaar in april 1567 naar Duitsland, maar ook daar voegde Anna zich niet naar de geldende moraal. Haar ooms spoorden haar voortdurend aan om zich „vroom” te gedragen, waarop ze stevast beterschap beloofde.

Willem en Anna leefden in Duitsland grotendeels gescheiden; deels omdat Willem voortdurend op veldtocht was, deels omdat Anna weigerde zich bij hem en zijn familie te voegen. Uiteindelijk bleek dat Anna zwanger was geraakt en werden de geruchten over een buitenechtelijke affaire zo hardnekkig dat de Nassaus zich geroepen voelden in te grijpen.

Plaag
Deen is ervan overtuigd dat Anna in het verleden te negatief is bejegend. „Er zit zeker een kern van waarheid in dat Anna is weggezet als "malo domestico", de plaag van het huis van Willem van Oranje. Dat is echter niet vanaf het begin zo geweest. Zij wilde echt graag met Willem trouwen en had hoge verwachtingen van het huwelijk. Je ziet dat er in de geschiedschrijving lang vanuit het eindresultaat is geredeneerd. Het liep inderdaad

Hoe beoordeelt u de rol die Willems broer Jan van Nassau heeft gespeeld in Anna's leven?
„Willem en Anna verbleven langere tijd voor zijn rekening in Duitsland; Jan van Nassau heeft nauwkeurig bijgehouden wat dat zoal gekost heeft. Voor Anna was het als geboren hertogin heel lastig om haar financiële onafhankelijkheid op te geven. Daar had Jan van Nassau meer rekening mee kunnen houden. Maar het is misschien ook maar goed dat hij preciezer was met financiën dan zijn broer Willem. Wat hem echt te verwijten valt, is dat hij Anna een bekentenis heeft ontfutseld over haar overspel, onder de belofte haar minnaar vrij te zullen laten. Dat deed hij echter niet. Bovendien stelde hij het overleg met Anna's ooms over deze kwestie steeds maar uit, waardoor de geruchten over Anna het hele land doorgingen. Terwijl ze gevangen zat in zijn gebied, omringde Jan van Nassau haar met twijfelachtig personeel. Ook die situatie liet hij tot frustratie van Anna maar voortduren. Hij behandelde haar duidelijk niet als een hertogin, wat voor haar juist zo belangrijk was.”

niet goed af, Anna verloor met haar gedrag vaak grenzen van het betamelijke uit het oog en er was hoogstwaarschijnlijk sprake van overspel. Er waren echter ook hele periodes waarin ze wel doordacht en intelligent opereerde.”

Willem van Oranje valt formeel niet veel te verwijten over het mislopen van de relatie, aldus Deen, maar hij stelde zich volgens haar wel heel hard op. „Voor Anna was hij duidelijk geen goede echtgenoot. Het was in die tijd voor mannen acceptabel om een buitenechtelijke relatie te hebben. Anna kon zich daar niet bij neerleggen en vond het ook niet eerlijk dat voor vrouwen een andere moraal gold. Dat klinkt ook niet eerlijk, maar het was nu eenmaal een andere tijd met andere maatstaven. Uit de brieven komt Willem naar voren als een intelligente man, die vooral heel strategisch dacht. Het huwelijk met Anne leek hem daarom gunstig; zij was immers verwant aan de keurvorst van Saksen en

vrijdag 28 september 2018
Reformatorisch Dagblad

vrijdag 28 september 2018
Reformatorisch Dagblad

Historicus Femke Deen: „Anna van Saksen wilde echt graag met Willem van Oranje trouwen en had hoge verwachtingen van het huwelijk.”

eindelijk iedereen tegen de haren in streek, ook de mensen die haar wilden helpen. Pas toen Willem hertrouwde met Charlotte de Bourbon bleek dat de ooms toch delen van Anna's verhaal geloofden. Op dat moment haalden ze haar weg uit het grondgebied van Nassau, waar Anna al jaren om smeekte.”

U wilt het negatieve beeld van Anna bijstellen. Toch is na het lezen van alle brieven van en over Anna duidelijk: er is iets met haar. Hebt u nog overwogen om een

psychiater om een diagnose te vragen?

Deen aarzelt: „Ik ben ervan weggebleven. Het is te lastig om achteraf te bepalen wat Anna precies mankeerde. Een bipolaire stoornis, een aandoening aan haar schildklier, het zou kunnen, maar je kunt het nu niet meer bepalen. Anna bestelde allerlei kruiden en medicijnen, zoals overigens veel vrouwen aan het hof deden. Die medicijnen werden echter voor heel verschillende klachten gebruikt. Ik heb wel tot op het laatst getwijfeld over dit punt, maar ik

wilde Anna geen stempel geven zonder daar meer feiten over te hebben.”

Anna was Willems tweede vrouw, gaat u nu verder met nummer 37 „Inderdaad! Dat is weer een heel ander verhaal, Charlotte de Bourbon was een bekeerde Franse non met een enorm netwerk. Ze heeft veel brieven geschreven en ontvangen, waarvan een groot deel bewaard is gebleven. Ook zij heeft lang weinig aandacht gekregen van geschiedschrijvers. Dus daar ga ik mee aan de slag.”

verschenen

„Paulus voor iedereen” en „Handelingen voor iedereen” (deel 1 en 2), Tom Wright; ISBN 978 90 519 4322 1, 978 90 519 43146 en 978 90 519 4315 3; uitg. Van Wijnen, Franeker; 254, 304 en 382 blz.; € 17,50 per boek.
Drie delen uit de serie „Gidsen bij het Nieuwe Testament”. De auteur, Brits nieuwtestamenticus, legt stapsgewijs de brieven van Timotheüs en Titus en het boek Handelingen uit. De uitgaven zijn voorzien van een Bijbelstudiegids.

„Leven en licht”, ds. M. Goudriaan e.a.; uitg. Den Hertog, Houten; ISBN 978 90 331 2898 1; 367 blz.; € 7,90.
Bijbels dagboek, samengesteld door zes predikanten uit de gereformeerde gezindte. In het dagboek wordt rekening gehouden met het kerkelijk jaar. Met bijdragen van ds. M. Goudriaan, ds. K. Hoefnagel, ds. J. S. van der Net, ds. L. W. Ch. Ruijgrok, ds. P. van Ruitenburg en ds. A. van de Weerd.

„Numeri”, ds. G. A. Trouwborst; uitg. Sifron, Nieuwleusen; ISBN 978 90 8208479 5; 98 blz.; € 12,50.
Bijbels dagboek voor tien weken over het Bijbelboek Numeri. De auteur, hervormd predikant te Nieuwleusen, volgt het Joodse dagelijkse leesrooster, waarbij alle tekstgedeelten aan bod komen.

„Reisgids voor pelgrims”, John Bunyan; uitg. De Banier, Apeldoorn; ISBN 978 90 8718 0799; 376 blz.; € 19,95.
Bijbels dagboek, door J. Kranendonk-Gijssen samengesteld uit het verzameld werk van de Engelse puritein John Bunyan (1628-1688).

„Er staat meer dan er staat!”, Dien de Haan; uitg. Buijten en Schipperheijn, Amsterdam; ISBN 978 94 6369 004 1; 128 blz.; € 13,95.
Bundel met een selectie van de meditaties die Dien de Haan (jarenlang eindredacteur en boegbeeld van de Elisabethbode) hield tijdens ontmoetingsdiensten in de christelijke gereformeerde kerk van Zwolle. Voorzien van gespreksvragen.

„Het begrip angst”, Vigilius Haufniensis en „Kierkegaard en het begrip angst”, Andries Visser; uitg. Buijten en Schipperheijn, Amsterdam; ISBN 978 94 6369 0058 en 978 94 6369 0065; 200 en 238 blz.; € 17,95 per boek.
Psychologische studie van Vigilius Haufniensis, pseudoniem van de Deense filosoof Søren Kierkegaard (1813-1856). Hij tekent het begrip angst als iets waardoor een mens zich kan laten vormen. Theoloog en wiskundige Andries Visser schreef een leesgids bij dit werk met toelichtende en aanvullende teksten, verklarende noten en een register.

„Eigendomsstrijd”, Karwan Fatah-Black; uitg. Ambo|Anthos, Amsterdam; ISBN 978 90 263 3931 8; 224 blz.; € 20,-.
Geschiedenis van de slavernij en de emancipatie van slaven in Suriname. Aan de hand van de levens van betrokkenen beschrijft de auteur de periode die voorafging aan de definitieve afschaffing van de slavernij in 1863. De auteur is historicus.

„Albert Speer”, Magnus Brechtken; uitg. Thomas Rap, Amsterdam; ISBN 978 94 004 0565 3; 976 blz.; € 49,99.
Biografie van Albert Speer, de bouwmeester en minister van Bewapening van Hitlers Derde Rijk. Met dezelfde toewijding als waarmee hij Hitler diende, begon hij na de Tweede Wereldoorlog aan de zuivering van zijn blazen. De auteur, hoogleraar geschiedenis in München, rekent af met het idee dat Speer een goede nazi was.

„De wereld. Naturalis historia”, Plinius; uitg. Athenaeum, Amsterdam; ISBN 978 90 253 0960 2; 900 blz.; € 35,-.
Levenswerk van de Romeinse militair en amateurwetenschapper Plinius de Oudere (23-79). Hij geeft daarin een overzicht van alles wat de Romeinen en Grieken wisten over hemel, aarde, mensen, dieren, planten, geneesmiddelen, stenen, metalen en kunstwerken. „De wereld” bevat een selectie uit de 37 boeken die de „Naturalis historia” telt.